

RAQAMLI IQTISODIYOTDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANGAN HOLDA KORXONALARNING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH

Nodirbek Ikromjon o'g'li Muhammadiyev
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistranti
(0000-0001-8637-6460)

Saidov Mash'al Samadovich
“International school of finance technology and science”
instituti professori, i.f.d. ORCID: 0009-0008-7814-3972

Annotatsiya. Ushbu maqolada korxonaning iqtisodiy xavfsizligini ifodalovchi parametrlar, korxonaning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish, uning xavfsizligiga tahdid soladigan xavflarni bilish ko'rib chiqiladi va tahlil qilinadi. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, mamlakatimizda korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini baholashning ko'rsatkichlar tizimi mavjud emasligi bu boradagi amaliy muammolardan biridir. Tahlil ikki bosqichdan iborat bo'lib, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Atrof-muhitni tahlil qilish - bu kompaniya bevosita ta'sir qila olmaydigan, lekin uning faoliyatiga salbiy yoki ijobiy ta'sir ko'rsatadigan omillarni aniqlash, ularni oldini olish yoki moslashish yo'llarini topish jarayoni.

Ichki muhit tahlili - korxonada faoliyatiga ta'sir qiluvchi ichki omillarni tahlil qilish.

Tashqi va ichki muhitni tahlil qilishda o'rganiladigan ma'lumotlar har xil bo'lsa-da, lekin ularning o'zaro ta'sirini hisobga olish kerak.

Maqolada raqamli texnologiyalardan foydalangan holda raqamli iqtisodiyotda korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash mexanizmlari bo'yicha tadqiqotlar olib borilib, tadqiqot natijalari bo'yicha nazariy va amaliy ma'lumotlar keltirilgan. Raqamli xavfsizlikning SWOT-tahlili asosida “Toshkent neft va gaz kombinati” aksiyadorlik jamiyati (AJ) ishlab chiqarish korxonasining iqtisodiy xavfsizligi tahlili.

“Toshkent neft va gaz kombinati” AJning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va xavf omillari o'rganildi. Tahlil qilishda Neft va gaz kombinatining biznes-rejasi, mahsulot turlari, ishlab chiqarish resurslari, xomashyo ta'minoti va boshqa omillar hisobga olinadi. Ushbu korxonaning iqtisodiy samaradorligini ifodalovchi parametrlar, korxonaning iqtisodiy ma'lumotlarini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish va uning xavfsizligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan narsalar chiqadi. Tarmoqning iqtisodiy faoliyati: bugungi tez o'zgaruvchan iqtisodiy va ijtimoiy hayotga moslashish, mo'ljallangan va baholanmagan rusklarning sifatini nazorat qilish, samaradorlikni oshirish. Shuni ta'kidlash kerakki, foydaning iqtisodiy samarasini aniqlash uchun ko'rsatkichlar tizimi mavjud emas, ammo u amaliy tadqiqotlar

o'tkazishga yordam beradi. Rivojlanish maqsadi raqamli iqtisodiyotda tadqiqot tizimidan oziq-ovqat ta'minotining iqtisodiy samaradorligini ta'minlash metodologiyasini ishlab chiqishdan iborat. Asosiy tadqiqot usullari: Tahlil ikki bosqichdan iborat bo'lib, uning yordami bilan o'zini o'zi oladi Raqamli tashqi iqtisodiy muhitni tahlil qilish - bu kompaniya bevosita ta'sir qila olmaydi, lekin uning faoliyati yoki rivojlanishiga ta'sir qiladi. yordam berish, ularni olish yoki moslashish usullarini topish jarayoni. Ichki muhit tahlili - faoliyatga ta'sir qiluvchi ichki tahlil. Tashqi va ichki muhitni tahlil qilishda o'rganilgan ma'lumotlar har xil bo'lsa-da, lekin tekshirish o'zaro ta'sirini olish kerak.

Natijalarning qisqacha tavsifi: maqolada “Toshkent yog‘-moy kombinati” aksiyadorlik jamiyati (OAJ)ning kompyuter texnologiyalaridan likvid iqtisodiyotga o‘tgan ishlab chiqarish jarayoni, “Toshkent yog‘-moy kombinati” AJning kuchli va zaif tomonlari ko‘rib chiqiladi. . , o‘ziga xos tarzda o‘rganilgan. Zavodning biznes-rejasi, mahsulot ishlab chiqarish, ishlab chiqarish resurslari, xom ashyo va boshqa ishlab chiqarish uskunalari bilan ta'minlash va ilmiy tadqiqotlar va amaliy ma'lumotlar uchun iqtisodiy resurslar bilan ta'minlash.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy xavfsizlik, SWOT tahlili, raqamli texnologiyalar, aqlli iqtisodiyot, CRM, 1C.

1. Kirish

1.1. Raqamli korxonalarining iqtisodiy xavfsizligining nazariy asoslari iqtisodiyot

Jahon mamlakatlari ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti o‘z mazmuniga ko‘ra oldingi bosqichlardan farq qiladi. Koronavirus Covid-19 pandemiyasi ijtimoiy va iqtisodiy sohalarni sinovdan o'tkazmoqda. Shu bilan birga, pandemiya davrida “Buyuk yopilish” atamasi ostida yuzaga kelgan iqtisodiy inqiroz xalqaro iqtisodiy munosabatlardagi “qiymat zanjirlari”ni buzdi va xizmat ko‘rsatish sohasiga jiddiy salbiy ta’sir ko‘rsatdi.

O‘zbekiston ham xalqaro hamjamiyat va jahon iqtisodiy bozorining ajralmas qismi bo‘lib, mintaqa va jahon iqtisodiyotidagi ijobiy yoki salbiy o‘zgarishlar mamlakatimiz iqtisodiyotiga ham o‘z ta’sirini ko‘rsatadi. O‘zbekiston iqtisodiyotini pandemiya davrida va undan keyin rivojlantirish bugungi kunning ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Bu vazifalarni amalga oshirishda raqamli texnologiyalarning davlat boshqaruvi va iqtisodiyotning barcha jabhalariga kirib borishi muhim ahamiyatga ega. O‘zbekistonda raqamli texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish kerak. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning 2019-yilning eng muhim ustuvor yo‘nalishlari to‘g‘risida Oliy Majlisga Murojaatnomasi “Biz iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini modernizatsiya qilishni nazarda tutuvchi raqamli iqtisodiyotning milliy konsepsiyasini

ishlab chiqishimiz kerak. raqamli texnologiyalar asosida”, - deyiladi xabarda. Shu asosda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” dasturini amalga oshirishimiz kerak”, dedi u.[1]

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev 2020-yilning eng muhim ustuvor yo‘nalishlari to‘g‘risida Oliy Majlisga Murojaatnomasida 2020-yilga “Ilm-ma‘rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” deb nom berish va amalga oshirilishi lozim bo‘lgan qator vazifalarni hisobga olgan holda raqamli O‘zbekiston – 2030 dasturini ikki oy muddatda ishlab chiqsin” [2].

Iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohani jadal rivojlantirish Davlat dasturiga muvofiq, shuningdek, 2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasini “Ilm-fan yili Ma‘rifat va raqamli iqtisodiyot” O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni [3]. Farmonga muvofiq, mamlakatimiz iqtisodiyotini raqamli iqtisodiyotga o‘tish va raqamli iqtisodiyotning ustuvor yo‘nalishlari qatoriga quyidagilar kiradi:

- Zamonaviy axborotni joriy etish dasturlarini muvofiqlashtirish
- ushbu korxonalarini texnologik qayta jihozlash dasturlari bilan sanoat korxonalaridagi texnologiyalar;
- Korxonalar ta'minotining barcha bosqichlarini avtomatlashtirish va boshqarishni ta'minlash, shuningdek, logistika va xarid xarajatlarini kamaytirish;
- Innovatsion faoliyatni joriy etish bo'yicha me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish
- avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va dasturiy mahsulotlar;
- Boshqaruv ma'lumotlarini qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, shu jumladan real vaqt rejimida biznesni tahlil qilish tizimlarini joriy etish orqali;
- Korxonalar resurslarini boshqarish tizimini (ERP) joriy etgan yirik korxonalar ulushini 2025 yilgacha 90 foizga oshirish;
- Ishlab chiqarish va boshqaruv jarayonlarini avtomatlashtirish (ERP, MES, SCADA va boshqalar), robototexnika, 2027 yilgacha sanoat korxonalarida joriy etiladigan "Internet narsalar", "sun'iy intellekt" kabi dasturiy mahsulotlar, 2030 yilgacha esa texnik vositalar. xususiy sheriklik asoslari; [3].

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori ijrosini ta‘minlash maqsadida sanoat korxonalarini boshqarishga raqamli texnologiyalarni joriy etish dolzarb hisoblanadi.

1.2. Raqamli texnologiyalardan foydalangan holda korxonalarda iqtisodiy xavfsizlikning SWOT tahlili.

Korxonaning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash choralarini ko'rish uchun uning xavfsizligiga tahdid soladigan xavflarni bilish kerak. Buning uchun korxonaning

iqtisodiy xavfsizligini ifodalovchi parametrlarni o'rganish va tahlil qilish kerak . Ammo shuni ta'kidlash kerakki, mamlakatimizda korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini baholash ko'rsatkichlari tizimining mavjud emasligi bu boradagi amaliy muammolardan biridir [4].

Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash uchun korxonaning hozirgi holatini chuqur tahlil qilish zarur. Tahlil ikki bosqichdan iborat bo'lib, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Tashqi muhitni tahlil qilish - korxonaga bevosita ta'sir qila olmaydigan, lekin uning faoliyatiga salbiy yoki ijobiy ta'sir ko'rsatadigan omillarni aniqlash, ularni oldini olish yoki moslashish yo'llarini izlash.

2. Ichki muhitni tahlil qilish - korxonaga faoliyatiga ta'sir qiluvchi ichki omillarni tahlil qilish.

Tashqi va ichki muhitni tahlil qilishda o'rganiladigan ma'lumotlar har xil bo'lsa-da, lekin ularning o'zaro ta'sirini hisobga olish kerak.

Maqolada raqamli xavfsizlikning SWOT-tahlili asosida “Toshkent yog‘-moy kombinati” AJ ishlab chiqarish korxonasining iqtisodiy xavfsizligi tahlili berilgan.

1-jadval

“Toshkent yog‘-moy kombinati” aksiyadorlik jamiyatining kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va xavf omillari o'rganildi. Tahlil chog'ida yog‘-moy kombinatining biznes-rejasi, ishlab chiqarilayotgan mahsulot turlari, ishlab chiqarish resurslari, xomashyo ta'minoti va boshqa omillar hisobga olindi.

1-jadval. “Toshkent moy-moy kombinati” AJning SWOT tahlili

	Kuchli tomonlar	Kamchiliklari
	Imkoniyatlar "O" - IMKONIYATLAR	Xavf "T" - TAHDILAR
T A Sh Q I M U H I T	1. O'sib borayotgan bozor; 2. Ishlab chiqarish jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish; 3. CRM tizimini joriy etish; 4. 1 C dasturi orqali buxgalteriya jarayonlarini amalga oshirish.	1. Ishlab chiqarish jarayonlarini past avtomatlashtirish; 2. Yuqori raqobatning paydo bo'lishi va rivojlanishi; 3. Noan'anaviy texnologiyalarni ishlab chiqish; 4. Raqamli texnologiyalardan foydalana oladigan xodimlarning etishmasligi;
	Afzalliklar S - KUCH	Kamchiliklari "W" - ZAYIFLIK

I Ch K I M U X I T	1. Mahalliy bozor yetakchiligi;	1. Ishlab chiqarish jarayonini avtomatlashtirishning past darajasi.
	2. Taniqli brendga egalik qilish;	2. Ishlab chiqarish asbob-uskunalarini buzilishining o'rtacha darajasi 65% ni tashkil qiladi;
	3. Raqamli texnologiyalarni joriy etish uchun yuqori salohiyatga ega.	3. Paxta ekin maydonlarining qisqarishi hisobiga to'liq ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishning qisqarishi, xomashyo taqchilligiga olib keladi;
	4. Ishlab chiqarish jarayoni xom ashyodan tayyor mahsulotgacha chiziqli bo'lib, chiqindilarsiz ishlab chiqarish imkoniyati mavjud;	4. Zavodda innovatsiyalar kiritish imkoniyatining yo'qligi.
	5. Kadrlar tayyorlashda Toshkent kimyo-texnologiya instituti va Toshkent davlat texnika universiteti bilan hamkorlik qilish;	
	6. Zavodda ISO standartlarini qo'llash;	

Manba : Mualliflar tomonidan tuzilgan

“Toshkent yog‘-moy kombinati” AJ boshqaruv tuzilmasi yuqoridan pastga boshqaruvning ierarxik tizimi bo‘lib, u korporativ boshqaruvning an‘anaviy yoki boshqacha aytganda standart shaklidir [7]. Boshqaruv jarayonining bu shaklida qarorlar buyruq yoki buyruq shaklida yuqoridan pastgacha qabul qilinadi. Qabul qilingan qarorlarning bajarilishi va nazorati uni pastdan yuqoriga hisobot shaklida taqdim etish orqali amalga oshiriladi. Boshqaruvning bu shakli tez o'zgaruvchan dunyoda samarali faoliyat yuritish uchun eskicha yondashuvdir. Zamonaviy korxonalarini boshqarishda real vaqt rejimida qarorlar qabul qilish, sun'iy intellekt orqali aniq ma'lumotlarni tahlil qilish va real vaqt rejimida amalga oshirilishini nazorat qilish uchun boshqaruv jarayoniga ERP yoki CRM raqamli texnologiyalarini qo'llash zarur.

Iqtisodiy xavfsizlik tizimining asosiy elementlaridan biri raqamli texnologiyalardan foydalangan holda boshqaruvni amalga oshirish va real vaqt rejimida qabul qilingan qarorlarni amalga oshirish samaradorligini aniqlashdir [6].

Yuqoridan pastga ierarxik boshqaruv tizimida qabul qilinishi kerak bo'lgan asosiy qarorlar haqida pastdan yuqoriga hisobot berishdagi ba'zi kamchiliklar:

- real vaqt rejimida qarorlarning bajarilishi holatini bilish mumkin emas;
- Bajarilgan buyruq yoki ko'rsatma natijasini olish uchun yana boshqa buyruq yoki so'rov yuborish kerak, bu biroz vaqt talab etadi.
- Hisobotlarni tayyorlash va taqdim etishda ierarxik yondashuvda yuqori inson omili tufayli natijalarning aniqligi past bo'lishi mumkin;
- Buyruqlar yoki ko'rsatmalarni bajarish natijasida olingan natijalar tahlil qilinishi va baholanishi kerak, agar kerak bo'lsa, ularning to'g'riligi tekshirilishi kerak, bu esa qo'shimcha vaqt va resurslarni talab qiladi.

ERP, CRM va SCADA boshqaruv jarayonida raqamli texnologiyalarni qo'llashda bir qator afzalliklarga ega bo'lib, ular iqtisodiy xavfsizlik tizimining to'g'ri ishlashi va real vaqt rejimida samarali boshqaruvni amalga oshirishga yordam beradi:

- Haqiqiy vaqtda individual funktsional tuzilmalarning ishlashini kuzatish imkonini beradi.

- Buyurtmalar, buyruqlar yoki yuborilgan buyruqlarning bajarilishi, bajarilishi holati va sifatini bilish mumkin;

- Xodimlar unumdorligini oshirish;

- Hisobotlarning aniqligi oshadi, noaniqliklar butunlay yo'qoladi;

- Buyruqlar, qarorlar yoki ko'rsatmalarni bajaradigan xodimlar aniqroq bo'ladi va ko'proq nazoratga ega bo'ladi, bu esa samaradorlikni oshiradi.

- Korxonada mavjud iqtisodiy xavfsizlik tizimining samarali ishlashiga yordam beradi va uni ichki va tashqi tahdidlardan himoya qiladi.

ERP dasturiy ta'minotini ishlab chiqarish korxonasiga qo'llash hozirda eng to'g'ri va samarali hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD

1. O'zbekiston iqtisodiyotining raqamli formatga o'tish davrida raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning ahamiyati "Raqamli texnologiyalarda raqamli texnologiyalardan foydalangan holda korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash" tadqiqotida alohida ta'kidlangan. iqtisodiyot." Tadqiqot maqsadi raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiyotning iqtisodiy xavfsizligini oshirishga qaratilgan tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda quyidagi tadqiqot usullari qo'llanildi: statistik, tahlil, sintez, SWOT-tahlil, usullardan foydalanildi. Toshkent yog'-moy kombinatining 2017-2020 yillarga mo'ljallangan ma'lumotlari [7] Prezidentning raqamli iqtisodiyot, murojaatlar va iqtisodiy xavfsizlik to'g'risidagi qarorlari. Ishlab chiqarish, moliya, banklar. M.: ZAO «Finstatinform», Iqtisodiy xavfsizlik. [4] Ishlab chiqarish, moliya, banklar. M.: "Finstatinform" ZAO, Ishmuhamedov A.E. Iqtisodiy xavfsizlik. O'quv qo'llanma. T.: TDIU-2004, Dronov R. Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashga yondashuvlar. The Economist, 2001. [6]

"Raqamli iqtisodiyotda raqamli texnologiyalardan foydalangan holda korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash" tadqiqotida O'zbekiston iqtisodiyotining raqamli formatga o'tish davrida raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash muhimligi ta'kidlandi. Tadqiqot maqsadi raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali korxonaning iqtisodiy xavfsizligini oshirishga qaratilgan tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot maqsadiga asoslanib, quyidagi vazifalar qo'yildi:

1) Tadqiqot mavzusiga oid adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish.

2) "Toshkent neft-moy kombinati" AJning ichki va tashqi muhit ma'lumotlarini tahlil qilish va sintez qilish.

3) Swot tahlil usuli yordamida kompaniyaning kuchli, zaif tomonlari, raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari va xatarlarini tahlil qilish.

Tadqiqotda quyidagi tadqiqot usullaridan foydalanildi: ichki va tashqi muhit ma'lumotlari statistik metod yordamida tahlil qilindi, tahlil usuli "Toshkent yog'-moy kombinati" AJ tahlil usulida ma'lumotlarni mayda detallarga bo'lish yo'li bilan tahlil qilindi. , "Toshkent yog'-moy kombinati" AJ orqali sintez usuli kichik ma'lumotlarni yaxlitlash yo'li bilan tahlil qilindi. "Toshkent moy-moy kombinati" AJning kuchli tomonlari, kuchi, imkoniyatlari va tahdidlari SWOT-tahlil usuli yordamida tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotdan olingan ma'lumotlarni tahlil qilib, biz quyidagi natijalarga erishdik. Hozirgi vaqtda ishlab chiqarishda ERP texnologiyasidan foydalanishda bir nechta to'siqlar mavjud:

- ERP dasturlari nisbatan qimmat va doimiy ravishda yangilanib turishi kerak
- ERP dasturlarini amalga oshirish orqali boshqaruv jarayoni tubdan o'zgartiriladi, bu esa kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash bilan bog'liq xarajatlarni talab qiladi;
- Samarali ishlaydigan, qamrovi va xavfsizligi yuqori bo'lgan mahalliy ERP dasturlari deyarli yo'q.
- Internet tezligi past va Internet xizmatlarining nisbatan yuqori narxi;

Tadqiqot maqsadlari asosida ma'lumotlarni tahlil qilib, biz quyidagi natijalarga erishdik. "Toshkent yog'-moy kombinati" AJ ishlab chiqarish, xo'jalik va xo'jalik faoliyatiga raqamli texnologiyalarni joriy etish zarur. Zavodning Swot tahlili asosida raqamli texnologiyalarni tijoratlashtirish imkoniyatlari mavjud, imkoniyatlar orqali turli xavf va kamchiliklarni bartaraf etish mumkin. Ammo hozirgi vaqtda ishlab chiqarishda ERP texnologiyasidan foydalanishga bir qator to'siqlar mavjud:

- ERP dasturiy ta'minoti nisbatan qimmat va doimiy yangilanishi kerak, boshqaruv jarayoni ERP dasturiy ta'minotini joriy etish orqali tubdan o'zgartiriladi, bu esa xodimlarni tayyorlash va qayta tayyorlash bilan bog'liq xarajatlarni talab qiladi, samarali ishlaydigan mahalliy ERP, yuqori qamrovli va xavfsizlikka ega dasturlar deyarli yo'q. , past internet tezligi va internet xizmatlarining nisbatan yuqori narxi;

SWOT tahlili orqali "Toshkent yog'-moy kombinati" AJ ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyatiga raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali samaradorlik va rentabellik ko'rsatkichlarini oshirish mumkin .

Tadqiqot maqsadlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini aniqlashda bir necha usullardan foydalaniladi, umuman olganda, SWOT tahlili orqali iqtisodiy xavfsizlikni baholash ancha oson, korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda raqamli texnologiyalarning o'rni juda muhim. Tohirov Akbarxon "Neft korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda raqamli texnologiyalardan foydalanishning tezkor

tahlili” [8] – 2022-yil 2-3-mart kunlari O‘zbekiston Respublikasi Buxoro davlat universitetida displeyning raqamli transformatsiyasi bo‘yicha sanoat va xizmat ko‘rsatish seminari sanoat: tendentsiyalar, menejment, strategiyalar – Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyadagi maqolasida yetarlicha yoritildi. Bugungi kunda turli korxonalar ERP dasturidan foydalanmoqda. Xususan, “Toshkent moy-moy kombinati” AJ 1C dasturi bilan ishlamoqda. Biroq, u 1C ni to‘liq ishga tushirmadi. Dasturning faqat moliyaviy va buxgalteriya qismidan foydalanadi. 1C dasturi ERP qamrovini oshirish imkoniyatiga ham ega. Masalan, zanjirli yetkazib berishni tashkil etish yoki sotish va tarqatish tizimidan foydalanish mumkin, bu haqda Tohirov Akbarxonning “Sanoat korxonalarini boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali boshqaruv samaradorligini oshirish va iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlash masalalari” mavzusida - 2022 yil 2-3 mart kunlari O‘zbekiston Respublikasi Buxoro davlat universitetida bo‘lib o‘tgan “Sanoat va xizmat ko‘rsatish sohalarini raqamli transformatsiyalar: tendensiyalar, menejment, strategiyalar” mavzusidagi Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyaning maqolalarida yetarlicha yoritildi. GALAXY Tohirov Akbarxonning “Sanoat korxonalarida nazariy va amaliy iqtisodiy xavfsizlik tizimi” [9] mavzusida. Xalqaro fanlararo tadqiqotlar jurnalida chop etilgan maqolada sanoat korxonalarining iqtisodiy xavfsizligiga oid nazariy va amaliy ma‘lumotlar, Tohirov Akbarxonning “Korxonaning iqtisodiy xavfsizligini baholash usullari” [10], “Ta‘lim 21-asr va “Fan” xalqaro ilmiy-ta‘lim elektron jurnalida chop etilgan maqolada iqtisodiy xavfsizlikni baholash usullari va ulardan foydalanish haqida ma‘lumotlar keltirilgan.

Xulosa

Tadqiqot natijalaridan quyidagi xulosalar chiqarildi

1. 1. “Toshkent yog‘-moy kombinati” AJda 1C dasturining boshqa qo‘shimcha funksiyalarini ishga tushirish va boshqaruv jarayonini to‘liq raqamli texnologiyaga o‘tkazish, ishlab chiqarish jarayonini raqamli texnologiyalarda ishlaydigan texnikalar bilan modernizatsiya qilish, har birida ERP ustaxona va bo‘lim . Dasturiy ta‘minot bilan sinxronlangan detektorlarni o‘rnatish, ERP dasturiy ta‘minoti orqali logistika va tarqatish zanjirini boshqarishni osonlashtirish, ERP dasturiy ta‘minotida ishlay oladigan va raqamli texnologiyalardan foydalana oladigan mavjud xodimlarni yollash yoki o‘qitish zarur, “Toshkent yog‘-moy kombinati” AJ 1C dasturiga qo‘shimcha ravishda zamonaviy ko‘p funksiyali SAP tizimini joriy etish tavsiya etiladi. Tadqiqotlar natijasida olingan natijalardan “Toshkent moy-moy kombinati” AJ faoliyatini rivojlantirishda foydalanish mumkin. Raqamli texnologiyalarning neft ishlab chiqaruvchi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta‘minlashdagi ahamiyatini o‘rganish jarayonida maqolada qo‘llanilgan usullardan foydalanish mumkin.

2. Ishlab chiqarish jarayonini raqamli texnologiyalarda ishlaydigan texnikalar bilan modernizatsiya qilish zarur;

3. Har bir sex va uchastkada ERP dasturlari bilan sinxron detektorlarni o‘rnatish;

4. ERP dasturiy ta'minoti orqali logistika va tarqatish zanjirini nazorat qilishni osonlashtirish.
5. Kompaniya ERP dasturida ishlay oladigan va raqamli texnologiyalardan foydalana oladigan mavjud xodimlarni yollashi yoki o'qitishi kerak.
6. "Toshkent neft va gaz kombinati" AJga 1C dasturidan tashqari zamonaviy ko'p funksiyali SAP tizimini joriy etish.

MANBALAR VA FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev Oliy Majlisga 2019 yildagi eng muhim ustuvor vazifalar to'g'risida.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev Oliy Majlisga 2020-yilga mo'ljallangan eng muhim ustuvor vazifalar to'g'risida.
3. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlarini tasdiqlash to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079-son Farmoni.
4. Iqtisodiy xavfsizlik. Ishlab chiqarish, moliya, banklar. M.: ZAO «Finstatinform», 1998, 12-bet
5. Vechkanov GS Iqtisodiy xavfsizlik. Uchebnik. -SPb.: Piter, 2007, 227-228-betlar.
. Tohirov A.T. Sanoat korxonalarini boshqarishda raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali boshqaruv samaradorligini oshirish va iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash masalalari. Sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarini raqamli transformatsiyalash: tendentsiyalar, boshqaruv, strategiyalar – O'zbekiston Respublikasi Buxoro davlat universitetida bo'lib o'tgan xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya.2022
6. Dronov R. Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashga yondashuvlar. "Iqtisodchi", -2001 y.
7. "Toshkent neft va gaz kombinati" AJ ma'lumotlari – 2017 – 2020 yillar.
8. Tohirov AT Neft korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda raqamli texnologiyalardan foydalanishning SWOT tahlili. O'zbekiston Respublikasi Buxoro davlat universitetida sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarini raqamli transformatsiyalash: tendentsiyalar, boshqaruv, strategiyalar – Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya bo'lib o'tdi.
9. Sanoat korxonalarida iqtisodiy xavfsizlik tizimining oretik va amaliy masalalari . GALLAXY. Xalqaro fanlararo tadqiqot jurnali. 9.12.2021 .
10. 1. Korxonaning iqtisodiy xavfsizligini baholash usullari. "XXI asrda ta'lim va fan" xalqaro ilmiy-ta'lim elektron jurnali 2022